

KS. MIROŚLAW S. WRÓBEL

BŁOGOSŁAWIENSTWO PRZEŚLADOWANYCH (Mt 5, 10)

Jednym z błogosławieństw, które wygłasza Jezus w Kazaniu na Górze (Mt 5-7), jest błogosławieństwo prześladowanych (Mt 5, 10). W badaniach prowadzonych nad tym tekstem uwzględnia się jego odniesienie do pozostałych błogosławieństw w szerszym kontekście Kazania na Górze¹, porównuje z paralelnym tekstem w Ewangelii Łukasza² lub zwraca uwagę na jego interpretację w odniesieniu do wczesnej literatury judaistycznej i chrześcijańskiej³. Analiza Ewangelii Mateuszowej w kontekście prześladowania pierwotnej wspólnoty chrześcijańskiej stała się przedmiotem badań opublikowanych w monografii D. R. A. Hare'a⁴ oraz w komentarzu R. H. Gundry'ego⁵

Ks. dr Mirosław S. WRÓBEL – adiunkt Katedry Literatury Międzytestamentalnej i Nauk Pomocniczych Bibliistyki w INB KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ Por. W. D. D a v i e s, *The Setting of the Sermon on the Mount*, Cambridge 1964; P. B e n o i t, M.-É. B o i s m a r d, *Synopse des quatre évangiles en français*, t. II, Paris 1972, s. 126-130; W. S. K i s s i n g e r, *The Sermon on the Mount: A History of Interpretation and Bibliography*, Metuchen 1975; J. L a m b r e c h t, *The Sermon on the Mount. Proclamation and Exhortation*, Wilmington 1985; H. D. B e t z, *The Sermon on the Mount*, Minneapolis 1995; H. B. G r e e n, *Matthew, Poet of the Beatitudes*, Sheffield 2001.

² Por. H. F r a n k e m ö l l e, *Die Makarismen (Mt 5, 1-12; Lk 6, 20-23). Motive und Umfang der redaktionellen Komposition*, BZ NF 15(1971), s. 52-75; W. S t e n g e r, *Die Seligpreisung der Geschmähten (Mt 5, 11-12; Lk 6, 22-23)*, „Kairos” 28(1986), s. 33-60.

³ J. S. K l o p p e n b o r g V e r b i n, *Blessing and Marginality: The 'Persecution Beatitude' in Q, Thomas and Early Christianity*, „Forum” 2(1986), s. 36-56; B. T. V i v i a n o, *Eight Beatitudes at Qumran and in Matthew?*, „Svensk Exegetisk Arsbok” 58(1993), s. 71-84.

⁴ Zob. *The Theme of Jewish Persecution of Christians in the Gospel According to St. Matthew*, Cambridge 1967. Wcześniej tematyka ta była wzmiankowana w badaniach nad „Sprawiedliwym” i „sprawiedliwością” w pismach nowotestamentalnych przez A. Descamps (Les Justes et la Justice dans les évangiles et le christianisme primitif hormis la doctrine proprement paulinienne, Gembloux 1950, s. 157-163).

⁵ Zob. *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution*, Grand Rapids 1994²

W naszych badaniach przeprowadzimy analizę egzegetyczną błogosławieństwa prześladowanych (Mt 5, 10), umieścimy go w szerszym kontekście pierwszej Ewangelii⁶ oraz porównamy różne formy prześladowań z paralelnym tekstem Ewangelii św. Łukasza (Łk 6, 22). W niniejszym artykule poszukujemy odpowiedzi na pytania: Jak rozumieć błogosławieństwo prześladowanych? Czy przez jego pryzmat możliwe jest dostrzeżenie *Sitz im Leben* wspólnoty Mateuszowej? Co oznacza prześladowanie ze względu na sprawiedliwość? Jak wyjaśnić fakt posiadania przez prześladowanych królestwa niebios?

I. ANALIZA TEKSTUALNA Mt 5, 10

Poniżej podajemy tekst grecki Mt 5, 10 z próbą własnego tłumaczenia:

Mt 5, 10 ⁷	Tłumaczenie
μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἐνεκεν [τῆς] δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.	Błogosławieni, którzy są prześladowani ze względu na sprawiedliwość, albowiem do nich należy królestwo niebios.

Tekst Mt 5, 10, jako ósme z błogosławieństw, zamyka całą serię błogosławieństw (Mt 5, 3-10), które charakteryzują się zastosowaniem czasowników dla trzeciej osoby liczby mnogiej. Wyrażenie z Mt 5, 10b „ponieważ do nich należy królestwo niebieskie” tworzy wyraźnie inkluzję z identycznym sformułowaniem w pierwszym błogosławieństwie (Mt 5, 3b).

Z punktu widzenia krytyki tekstualnej Mt 5, 10 nie przedstawia większych trudności. W manuskrypcie C notujemy użycie rodzajnika τῆς przed rzeczownikiem w dopełniaczu – δικαιοσύνης. Użycie rodzajnika mogło być podyktowane harmonizacją z innymi tekstami pierwszej Ewangelii, gdzie przed terminem „sprawiedliwość” występuje zawsze rodzajnik (Mt 5, 6. 20; 6, 1. 33). W Mt 5, 10b w manuskrypcie D notujemy użycie formy w czasie przyszłym: ἔσται zamiast formy w czasie teraźniejszym ἐστὶν. Możemy tu mieć do czynienia z błędem przy przepisywaniu. Forma w czasie teraźniejszym lepiej harmonizuje z Mt 5, 3b oraz z bezpośrednio następującym tekstem w Mt 5, 11-12.

⁶ Motyw prześladowania jest często obecny w Ewangelii Mateuszowej. Zob. np. Mt 10, 16-33; 22, 6; 23, 29-39; 24, 9-14.

⁷ Tekst grecki pochodzi z wydania krytycznego *The Greek New Testament*, red. B. Aland, K. Aland i in., Stuttgart 1994⁴, s. 12.

II. ANALIZA EGZEGETYCZNA Mt 5, 10

Termin „błogosławieni, szczęśliwi” (μακάριοι) występuje na początku każdego z błogosławieństw. Termin ten w grece klasycznej odnoszony jest do bóstwa, gdyż zawiera ideę nieśmiertelności. W tekście Ewangelii Mateusza termin μακάριοι oznacza szczęście mające swoje źródło w Osobie Jezusa. Choć realizuje się w przygodnej i narażonej na niebezpieczeństwa egzystencji człowieka, ma ono wymiar eschatologiczny i w konsekwencji przewyższa wszystkie trudności⁸.

Termin „błogosławieni, szczęśliwi” łączy się w ósmym błogosławieństwie z pojęciem „prześladowani” (δεδιωγμένοι)⁹. Połączenie to oraz dalsza treść błogosławieństwa i jego kontekstu wskazują na motyw szczęścia i radości tych wszystkich, którzy cierpią prześladowanie¹⁰. W Mt 5, 10 zostaje użyta forma imiesłowu biernego w czasie *perfectum* od czasownika „prześladować” (διώκειν) dla podkreślenia ścisłego związku pomiędzy przeszłą akcją i jej obecnymi konsekwencjami¹¹. Użycie to może wskazywać na fakt, że słowa ósmego błogosławieństwa nie są dla wspólnoty Mateuszowej czystą abstrakcją, lecz odnoszą się do konkretnej rzeczywistości – do prześladowań ze strony przedstawicieli judaizmu i władzy rzymskiej¹².

Z opisów literatury chrześcijańskiej i żydowskiej znane są przypadki męczeńskiej śmierci chrześcijan: Szczepan (Dz 7, 58-60), Jakub, syn Zebedeusza (Dz 12, 2-3), Jakub, brat Pański (Józef Flawiusz, Ant 20. 9. 1). W 1 Tes 2, 14-16 mowa jest o zabiciu Jezusa przez Żydów oraz o prześladowaniu chrześcijan w Judei i w Macedonii¹³. W Misznie (*Sanhedryn* 9, 6) mowa jest o zelotach,

⁸ Zob. F. H a u c k, μακάριοι, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, t. IV, red. G. Kittel, Grand Rapids 1969, s. 362-364, 367-370; P B o n n a r d, *L'évangile selon saint Matthieu*, Neuchatel 1963, s. 55-56.

⁹ W LXX notujemy użycie tego terminu w odniesieniu do prześladowań z motywów religijnych. Pojęcie to tłumaczy hebrajskie słowo עָרַבָּ – zob. np. 2 Sm 18, 16; Hi 19, 22.

¹⁰ Motyw ten jest widoczny w niektórych tekstach biblijnych (2 Sm 16, 12; Iz 51, 7-8; 2 Mch 7, 9; 14, 38; 1 P 4, 14; 5, 6. 10) oraz w tekstach literatury międzytestamentalnej (4 Mch 9, 29; 18, 3; 2 Bar 52, 6).

¹¹ Zob. J. H. M o u l t o n, *A Grammar of New Testament Greek*, vol. III: *Syntax* (N. Turner), Edinburgh 1963, s. 85; G u n d r y, *Matthew. A Commentary on His Handbook*, s. 73: „The perfect tense of δεδιωγμένοι may suggest some recent experience of persecution”; B e t z, *The Sermon on the Mount*, s. 146: „The perfect participle of οἱ δεδιωγμένοι indicates that persecution has occurred in the past and continues in the present”

¹² B e t z, *The Sermon on the Mount*, s. 146: „All of this is said to a community that at present lives under distress, harassment and persecution”

¹³ Zob. też niektóre teksty nowotestamentalne podejmujące tematykę prześladowania: 1 Tes 1, 6; 2, 2; Hbr 10, 32-34; 1 P 2, 12; 3, 14. 16 n.; 4, 12-17.

którzy zabijają z powodów religijnych. Także Justyn Męczennik w swym piśmie z II w. *Dialog z Żydem Tryfonem* (95, 4; 133, 6) mówi o prześladowaniu i zabijaniu naśladowców Chrystusa.

Czasownik grecki „prześladować” (διώκειν) występuje w Nowym Testamencie 45 razy. Pierwotne znaczenie tego terminu brzmiało „pędzić”, „popędzać”, „poganiać”, „wprowadzać w ruch”¹⁴ W niektórych tekstach nowotestamentalnych termin ten oznacza „dążyć”, „starać się”, „ubiegać się” o sprawiedliwość (Rz 9, 30 n.; 2 Tm 2, 22), o gościnność (Rz 12, 13), o pokój (Rz 14, 19; Hbr 12, 14; 1 P 3, 11), o miłość (1 Kor 14, 1), o dobro (1 Tes 5, 15), o uświęcenie (Hbr 12, 14). W Ewangeliach termin ten jest zawsze używany w znaczeniu „prześladować”, „wyganiać”, „wysiedlać” W Ewangelii św. Mateusza pojęcie to pojawia się najczęściej (6 razy), podczas gdy u św. Marka nie występuje ani razu, u św. Łukasza 3 razy i u św. Jana 3 razy¹⁵ W Kazaniu na Górze (Mt 5-7) termin ten jest użyty aż 4 razy, z czego 3 razy w naszym tekście Mt 5, 10-12¹⁶

Jako motyw prześladowania w Mt 5, 10 zostaje wskazana „sprawiedliwość” (δικαιοσύνη)¹⁷ Usytuowanie prześladowania w relacji do sprawiedliwości łączy to błogosławieństwo z kontekstem poprzednim, gdzie mowa jest o szczęśliwych, którzy łakną i pragną sprawiedliwości (Mt 5, 6). Terminy „sprawiedliwość” (gr. δικαιοσύνη), „sprawiedliwy” (gr. δίκαιος) są charakterystyczne dla św. Mateusza i w porównaniu z innymi Ewangeliami występują u niego najczęściej¹⁸

Według Ewangelii Mateusza sprawiedliwym jest ten, kto wiernie realizuje w swym życiu zbawcze zamysły Boga i wypełnia wszelkie prawa ustanowione przez Niego. Człowiek, żyjący w ten sposób, może uobecniać całą swą postawą

¹⁴ Zob. O. K n o c h, διώκω, EWNT, t. I, Stuttgart 1992, s. 817. Autor tłumaczy „treiben” „antreiben”, „in Bewegung setzen”

¹⁵ Mt 5, 10. 11. 12. 44; 10, 23; 23, 34; Łk 11, 49; 17, 23; 21, 12; J 5, 16; 15, 20 (2 razy). Zob. R. M o r g e n t h a l e r, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1992, s. 89.

¹⁶ Pozostałe miejsca użycia tego pojęcia związane są z mowami Jezusa: Kazanie na Górze (Mt 5, 44), Mowa misyjna (Mt 10, 23), Mowa przeciw uczonym w Piśmie i faryzeuszom (Mt 23, 34). Także występujący 1 raz w Ewangelii Mateuszowej rzeczownik διωγμός (prześladowanie) pojawia się w kontekście mowy Jezusa w przypowieści o siewcy (Mt 13, 21). Rzeczownik ten występuje jeszcze dwukrotnie tylko u św. Marka (4, 17; 10, 30).

¹⁷ Tematyka prześladowania sprawiedliwego obecna jest w literaturze mądrościowej. W Mdr 2, 10 czytamy o udrczeniu sprawiedliwego biedaka (LXX – καταδυναστεύσωμεν πένητα δίκαιον). Motyw ten obecny jest też w Psalmach (7, 1-17; 31, 15; 69, 26; 109, 16; 119, 86). Zob. też: L. R u p p e r t, *Der leidende Gerechte und seine Feinde: Eine Wortfelduntersuchung*, Würzburg 1973; Y E l m a n, *The Suffering of the Righteous in Palestinian and Babylonian Sources*, JQR 80(1990), s. 315-339.

¹⁸ Termin „sprawiedliwość” (δικαιοσύνη): Mt – 7 razy, Mk – 0, Łk – 1, J – 2. Termin „sprawiedliwy” (δίκαιος): Mt – 17, Mk – 2; Łk – 11, J – 3. Zob. R. M o r g e n t h a l e r, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1992, s. 89.

sprawiedliwość, która ma swe źródło w Bogu, „Sprawiedliwym sprawiedliwych” Prześladowcy podejmują swe działanie widząc sprawiedliwe czyny wyznawców Sprawiedliwego¹⁹ Autor pierwszej Ewangelii utożsamia sprawiedliwość z Osobą Jezusa pisząc w Mt 5, 11, że prześladowanie następuje z Jego powodu (ἐνεκεν ἐμοῦ). Prześladowanie ze względu na sprawiedliwość (Mt 5, 10 ἐνεκεν δικαιοσύνης) jest zatem równoznaczne z prześladowaniem ze względu na samego Jezusa (Mt 5, 11 ἐνεκεν ἐμοῦ). Wyznanie Jezusa manifestowane jest w czynach (Mt 7, 21-23; 25, 31-46)²⁰

W Kazaniu na Górze, zwłaszcza w sekcji, w której formułowane są antytezy (Mt 5, 21-48) wielokrotnie powtarzane słowa, „a ja wam powiadam” (ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν)²¹ i następujące po nich pouczenia, wskazują wyraźnie na autorytet Jezusowego nauczania. Sprawiedliwy naucza swych wyznawców autentycznej sprawiedliwości. Nauka o jałmużnie, poście i modlitwie (Mt 6, 1-18) zostaje poprzedzona wezwaniem, „strzeżcie się, byście waszej sprawiedliwości (τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν) nie wykonywali przed ludźmi” (Mt 6, 1)²² W ten sposób Jezus pragnie podkreślić dynamiczny wymiar sprawiedliwości, którą nie tylko należy się zachwycać i kontemplować, lecz przede wszystkim praktykować (ποιεῖν) w codziennym życiu. Ten czynny aspekt bycia wyznawcami Boga jest podkreślony także w Mt 7, 21, gdzie Jezus wzywa do pełnienia woli Ojca (ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου).

Prześladowani z powodu realizowanej sprawiedliwości są posiadaczami królestwa niebios (αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν). Czynne szukanie królestwa Bożego i jego sprawiedliwości (τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ) należy do pierwszoplanowych zadań wyznawców Jezusa Chrystusa (Mt 6, 33). Sprawiedliwe działanie jest niezbędnym warunkiem, aby osiągnąć królestwo niebios. Wyrażenie „królestwo niebios” (ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν) jest spotykane 32 razy u Mateusza i nie występuje w żadnej innej Ewangelii. Choć hebrajski odpowiednik מלכות שמים nie pojawia się w Starym Testamencie, to jednak notuje

¹⁹ Por. też Mt 10, 23; 23, 34.

²⁰ Zob. M. W. Holmes, *The Text of Matthew 5:11* „New Testament Studies” 32(1986), s. 283-286; U. Luz, *Matthew 1-7 A Commentary*, Minneapolis 1985, s. 242: „[...] persecution for the sake of righteousness in v. 10 and, also redactionally formulated, persecution ‘for my sake’ in v. 11 interpret each other mutually”

²¹ Mt 5, 22. 28. 32. 34. 39. 44.

²² *Biblia Tysiąclecia* wyrażenie τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν (waszej sprawiedliwości) tłumaczy jako „uczynków pobożnych” przysłaniając w ten sposób ideę czynienia sprawiedliwości wyraźnie akcentowaną przez tekst grecki.

się jego występowanie w tekstach rabinackich²³ W Ewangelii św. Mateusza wyrażenie „królestwo niebios” odnosi się do Boga i Jego królowania. Całe Kazanie na Górze, w którym 8 razy pojawia się to określenie²⁴, jest pouczeniem, jakie warunki należy spełnić, aby wejść do tego królestwa. Analizując tekst Kazania na Górze dostrzegamy, że terminy „sprawiedliwość” (δικαιοσύνη) i „królestwo” (βασιλεία) często występują obok siebie²⁵ W centrum Kazania na Górze Jezus naucza uczniów modlitwy zachęcając ich, by prosili Ojca, który jest w niebie, o przyjście Jego królestwa (πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς... ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου)²⁶ W Mt 5, 10 zawarta jest nauka, że do królestwa niebieskiego mogą wejść ci, którzy spełniają uczynki sprawiedliwości. Konsekwentne i czynne praktykowanie sprawiedliwości, nauczanej przez Sprawiedliwego Mistrza, staje się jednak przyczyną prześladowania uczniów.

III. PRZEŚLADOWANIE W KONTEKŚCIE EWANGELII ŚW MATEUSZA

Mt 5, 10 ściśle wiąże się z tekstem Mt 5, 11-12. Poniżej podajemy tekst grecki z próbą własnego tłumaczenia:

Mt 5, 11-12 ²⁷	Tłumaczenie
μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν καὶ εἴπωσιν πᾶν πῶν ἡρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοῖ ἕνεκεν ἐμοῦ.	<i>Błogosławieni jesteście, gdy znieważają was i prześladowają, i gdy mówią [kłamliwie] wszelkiego rodzaju zło przeciwko wam ze względu na Mnie.</i>
χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.	<i>Cieszcie się i radujcie, albowiem wasza nagroda wielka jest w niebie. Tak bowiem prześladowali proroków, którzy byli przed wami.</i>

²³ Zob. K. G. K u h n, מלכות שמים in *Rabbinic Literature*, TDOT, t. I, Grand Rapids 1974, s. 571-574.

²⁴ Mt 5, 3. 10. 19. 20; 6, 10. 33; 7, 21.

²⁵ Mt 5, 10: „Błogosławieni prześladowani ze względu na sprawiedliwość, albowiem do nich należy królestwo niebieskie”

Mt 5, 20: „Bo powiadam wam: Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego”

Mt 6, 33: „Starajcie się naprzód o królestwo «Boga» i o Jego sprawiedliwość, a to wszystko będzie wam dodane”

²⁶ Zob. Mt 6, 9-10.

²⁷ Zob. *The Greek New Testament*, s. 12.

W Mt 5, 11, w odróżnieniu od wcześniejszego tekstu błogosławieństw, następuje zmiana w użyciu czasowników (2 osoba liczby mnogiej) oraz pominięcie określenia konkretnych adresatów. Na końcu wiersza wyrażenie „ze względu na Mnie” (ἐνεκεν ἐμοῦ) wskazuje, że po raz pierwszy w tekście Kazania na Górze Jezus jest identyfikowany z osobą przemawiającą²⁸

Autor precyzuje trzy elementy wrogości używając terminów „znieważać” (ὀνειδίζειν)²⁹, „prześladować” (διώκειν) oraz stosując wyrażenie „mówią [kłamliwie] wszelkiego rodzaju zło przeciwko wam” (εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ’ ὑμῶν [ψευδόμενοι]).

Termin ὀνειδίζειν występuje w tekście błogosławieństw u św. Łukasza (Łk 6, 22), gdzie wyliczone zostają jeszcze inne formy prześladowania: μισεῖν (nienawidzieć); ἀφορίζειν (wykluczyć, wyłączyć), ἐκβάλλειν τὸ ὄνομα ὡς πονηρὸν (wyrzucać imię jako złe)³⁰ Terminologia, zastosowana przez Ewangelię Łukasza, wskazuje na bolesne doświadczenie ekskomuniki z macierzystej wspólnoty żydowskiej³¹ Także w 1 P 4, 14 możemy stwierdzić, że termin ὀνειδίζειν występuje w kontekście błogosławieństwa: „Jeśli jesteście znieważani (ὀνειδίζεσθε) ze względu na imię Chrystusa, jesteście błogosławieni (μακάριοι), ponieważ duch chwały i Boga na was spoczywa”

Wyrażenie „mówią [kłamliwie] wszelkiego rodzaju zło przeciwko wam” (εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ’ ὑμῶν [ψευδόμενοι]) nie ma częstego użycia w Nowym Testamencie³². Jako ekwiwalent tego wyrażenia mogą być stosowane w Nowym Testamencie terminy „zniesławiać, oczerniać” (καταλαλεῖν)³³ lub „wydawać fałszywe świadectwo” (ψευδομαρτυρεῖν)³⁴ Motyw zniesławiania i oczerniania innych osób spotykany jest zarówno w tekstach starotestamentalnych³⁵ jak i w nowotestamentalnych³⁶ w kontekście prześladowań. Mt 5, 11 wyraźnie precyzuje,

²⁸ W dalszej części zostaje to zaakcentowane poprzez wprowadzenie wyrażenia „powiadam wam” (λέγω ὑμῖν) – Mt 5, 18. 20. 22. 26. 28. 32. 34. 44; 6, 2. 5. 16. 25. 29.

²⁹ Czasownik ten często opisuje znieważanie, jakiego doświadcza Chrystus od swoich prześladowców (Mt 27, 44; Mk 15, 32; Rz 15, 3).

³⁰ Por. W S t e n g e r, *Die Seligpreisung der Geschmähten (Mt 5, 11-12; Lk 6, 22-23)*, „Kairos” 28(1986), s. 33-60; B e t z, *The Sermon on the Mount*, s. 148.

³¹ Terminologia ta jest bardziej zrozumiała w świetle Janowego pojęcia ἀποσυναγωγος (ekskomunika z Synagogi – J 9, 22; 12, 42; 16, 2). Zob. M. S. W r ó b e l, *Synagoga a rodzący się Kościół. Studium egzegetyczno-teologiczne Czwartej Ewangelii (J 9, 22; 12, 42; 16, 2)*, Kielce 2002.

³² Zob. Dz 28, 21; 3 J 10.

³³ Zob. Rz 1, 30; 2 Kor 12, 20; Jk 4, 11; 1 P 2, 1. 12; 3, 16.

³⁴ Zob. Mt 27, 13; Mk 14, 55-64; J 18, 29-30.

³⁵ Zob. Wj 20, 13; Kpl 19, 16; Ps 12, 2-5; Prz 12, 22; Syr 28, 13-18.

³⁶ Zob. Mt 10, 17-19; Łk 12, 11-12; Mk 13, 9; Dz 6, 13; 21, 28; 25, 8.

że motywem tych wszystkich prześladowań jest Osoba Jezusa i Jego nauczanie (ἐνεκεν ἐμοῦ).

Według Mt 5, 12 prześladowani powinni się cieszyć i radować (χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε) z powodu prześladowań i czekającej ich nagrody w niebie³⁷ Widać tu wyraźnie, że radość prześladowanych nie jest ograniczona tylko do eschatologicznej przyszłości, ale powinna być ich udziałem w chwili obecnej.

Termin „nagroda w niebie” (ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς) wiąże terażniejsze doświadczenia z przyszłością, z oczekiwanym dniem sądu³⁸ Nagroda ta jawi się jako rezultat Bożej łaski oraz działania człowieka w zachowywaniu nauki Jezusa. Dobrze widać to w świetle Mt 6, 20, który podkreśla element gromadzenia skarbów u Boga (połączenie terażniejszości z przyszłością oraz działania Bożego z ludzkim).

Prześladowani ze względu na Chrystusa zostają porównani do proroków (gr. προφήται), którzy cierpieli prześladowanie ze względu na głoszone Słowo Boga³⁹ W ten sposób prześladowani wyznawcy Chrystusa stoją na linii zapoczątkowanej przez proroków Starego Testamentu i jawią się jako kontynuatorzy ich misji⁴⁰

W ostatniej antytezie Kazania na Górze (Mt 5, 44) zostaje wyjaśniona postawa, jaką winni mieć prześladowani wobec swoich oprawców: „Miłujcie waszych nieprzyjaciół i módlcie się za tych, którzy was prześladują” (διωκόντων ὑμᾶς). Tekst ten łączy się z Mt 5, 10-12. W ten sposób nauka o losie i nagrodzie prześladowanych zostaje związana z ich *praxis* wobec prześladowujących. Jezus wyklucza wszelką przemoc i agresję wobec prześladowców. Przeciwnie, tylko postawa miłości i modlitwa za oprawców są zdolne przerwać lawinę zła i działanie Złego – pierwszego prześladowcy człowieka. Z tekstem tym koresponduje wezwanie modlitwy *Ojczy nasz* – Mt 6, 12: „przebacz nam nasze winy, jak i my przebaczymy tym, którzy przeciw nam zawinili” oraz nauka Apostoła Narodów w Rz 12, 14: „Błogosławcie tych, którzy was prześladują! Błogosławcie, a nie złorzeczcie!” i w Rz 12, 21: „Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj!” Postawa prześladowanego Mistrza, który jest cichy i pokornego serca, staje się matrycą dla Jego uczniów (Mt 10, 24-25; 23, 8-12).

³⁷ Por. temat radości w czasie prześladowań w: 1 P 1, 6. 8; 4, 13; Ap 19, 7

³⁸ Zob. Mt 5, 46; 6, 1; 10, 41-42.

³⁹ Zob. O. H. S t e c k, *Israel und das gewaltsame Geschick der Propheten: Untersuchungen zur Überlieferung des deuteronomistischen Geschichtsbildes im Alten Testament, Spätjudentum und Urchristentum*, Neukirchen-Vluyn 1967; B. H a l p e r n - A m a r u, *The Killing of the Prophets: Unravelling a Midrash*, HUCA 54(1983), s. 153-180.

⁴⁰ Zob. też Mt 10, 40-41; 23, 31. 34; Dz 7, 52; Rz 11, 3; 1 Tes 2, 14-15; Hbr 11, 36-37; Jk 5, 10.

W mowie misyjnej (Mt 10, 5-42) Jezus zapowiada prześladowania uczniów (Mt 10, 17-23). W perykopie tej mowa jest o wydawaniu uczniów przed sądy, o biczowaniu w synagogach, o niezgodzie w rodzinie i nienawiści z powodu imienia Jezusa. W Mt 10, 28 występuje także wzmianka o zabijaniu. Jezus daje praktyczną radę, jak mają postępować prześladowani uczniowie (Mt 10, 23a) oraz zapewnia ich o mocy Ducha w chwili prześladowań (Mt 10, 19b-20).

W wyjaśnieniu przypowieści o siewcy (Mt 13, 21) Ewangelista używa wyrażenia „prześladowanie z powodu słowa” (gr. διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον). Odnosi się to do ziaren pośianych na miejsca skaliste, które usychają i giną, gdy wszędzie słońce, ponieważ nie mają dobrze rozwiniętych korzeni (Mt 13, 5-6). W wyjaśnieniu tego obrazu autor pierwszej Ewangelii nawiązuje do osób, które słuchają nauki Jezusa i z wielkim zapałem oraz radością przyjmują ją, lecz nie mając w sobie korzenia okazują się niestali. Gdy przychodzą uciski i prześladowania z powodu słowa zaraz się załamują (Mt 13, 20-21). Przypowieść ta odnosi się nie tylko do wybranych apostołów i uczniów Jezusa, lecz do każdego, kto słucha Jego nauki. Z powodu „słowa” Jezusa (gr. διὰ τὸν λόγον) każdy, kto je przyjmuje do serca i czyni w swoim życiu, musi liczyć się z różnymi formami prześladowania.

O prześladowaniu uczniów mowa jest również w Mt 24, 9-13. W tekście tym wśród sankcji, które spotykają prześladowaną wspólnotę, są wymienione: wydanie na ucisk, zabijanie, nienawiść.

W Mt 23, 34 Jezus ujmuje rzeczywistość prześladowań w innym aspekcie zwracając się bezpośrednio do prześladowców: „Dlatego oto Ja posyłam do was proroków, mędrców i uczonych. Jednych z nich zabijecie i ukrzyżujecie; innych będziecie biczować w swych synagogach i prześladować od jednego miasta do drugiego (gr. καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν)”⁴¹

Teksty te wskazują wyraźnie na realne zagrożenia wspólnoty pierwszych chrześcijan i na doświadczenie różnych form prześladowania ze względu na wyznanie wiary w Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego.

*

Błogosławieństwo prześladowanych (Mt 5, 10) stanowi punkt kulminacyjny serii ośmiu błogosławieństw zawartych na początku Kazania na Górze (Mt 5, 3-

---

⁴¹ Tłumaczenie w Biblii Tysiąclecia wyrażenia καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν jako „przepędzać z miasta do miasta” nie oddaje z całą ostrością użytego przez autora natchnionego terminu διώκειν.

10). Słowa tego błogosławieństwa wyrażają pocieszenie i wzmocnienie w wierze dla tych wszystkich wyznawców Jezusa, którzy spotykają się z różnego rodzaju formami prześladowania. Fakt prześladowań nie powinien stanowić dla chrześcijańskiej wspólnoty motywu załamania w wierze i rozpacz, ale wręcz przeciwnie winien prowadzić do poczucia szczęścia i radości. Autor pierwszej Ewangelii pragnie podkreślić, iż sylwetka prześladowanego Jezusa staje się matrycą dla prześladowanej wspólnoty. Prześladowana wspólnota realizuje zamysł Boży i ma przez to swój udział w dziele zbawienia świata.

Użycie formy imiesłowu biernego w czasie *perfectum* w odniesieniu do prześladowanych wskazuje na fakt, że prześladowania nie należą do jakichś wspomnień z zamierzchłej przeszłości, ani nie są jakąś abstrakcją, która ma się wydarzyć w bliżej nieokreślonej przyszłości, lecz stanowią żywotną treść bieżącej egzystencji wspólnoty Mateuszowej. Wskazują na to także liczne teksty pierwszej Ewangelii, które podejmują tematykę prześladowania⁴²

W świetle porównania błogosławieństwa prześladowanych i jego kontekstu z paralelnym tekstem trzeciej Ewangelii (Łk 6, 22) możliwe jest lepsze odczytanie *Sitz im Leben* wspólnoty Mateuszowej. Tekst pierwszej Ewangelii nie zawiera tak ostrych sformułowań jak Ewangelia Łukasza (μισειν – nienawidzić; ἀφορίζειν – wykluczyć; ἐκβάλλειν τὸ ὄνομα ὡς πονηρὸν – wyrzucać imię jako złe) świadczących o radykalnej konfrontacji pomiędzy judaizmem i chrześcijaństwem. Terminologia Mateuszowa (ὀνειδίζειν – znieważać; διώκειν – prześladować; λέγειν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι] – mówić [kłamliwie] wszelkiego rodzaju zło przeciwko wam) wskazuje na wczesną fazę prześladowań związaną z walką Mateuszowych chrześcijan o zachowanie chrześcijańskiej tożsamości wewnątrz wspólnoty żydowskiej. Prześladowania, które stają się udziałem wspólnoty Mateuszowej, można porównać do doświadczeń tych wspólnot judeochrześcijańskich, które są prześladowane przez Szawła (Dz 9, 1-2; 22, 4-5; 26, 10-12) upoważnionego przez władze żydowskie w Jerozolimie do ostrych działań wobec wszystkich przedstawicieli „nowej drogi”

W Mt 5, 10 błogosławieństwo prześladowanych zostaje ściśle związane z motywem sprawiedliwości. Motyw ten jest realizowany poprzez pełne i czynne wypełnienie wszelkich praw ustanowionych przez Boga. W ten sposób sprawiedliwi tworzą wspólnotę ze „Sprawiedliwym sprawiedliwych” i doświadczają ataków ze strony „Przeciwnika sprawiedliwości” i wszystkich będących pod jego

⁴² Zob. Mt 10, 16-33; 22, 6; 23, 29-39; 24, 9-14.

złym wpływem. W tym świetle można sformułować konkluzję, że wszyscy, którzy żyją według norm sprawiedliwości ustanowionych i głoszonych przez Jezusa Chrystusa, doświadczają różnych form prześladowania. Łatwiej zrozumieć w tym kontekście św. Szczepana, pierwszego męczennika, który mówiąc o prześladowaniach nadaje Jezusowi miano Sprawiedliwy (Dz 7, 52).

Posiadanie przez prześladowanych królestwa niebios jest obrazowym przedstawieniem ścisłej wspólnoty z Bogiem. Wspólnota chrześcijan poprzez swoją postawę zawierzenia Bogu w różnych formach prześladowań ma bezpośredni przystęp do królestwa niebios i w sposób czynny urzeczywistnia realizację tego królestwa w świecie. W ten sposób królestwo niebios nie jest jakąś zewnętrzną rzeczywistością, lecz jawi się jako istotny atrybut ściśle związany z realizacją Bożych zamysłów przez prześladowanych chrześcijan.

BIBLIOGRAFIA

- B e t z H. D., *The Sermon on the Mount. A Commentary on the Sermon on the Mount, including the Sermon on the Plain (Matthew 5:3-7:27 and Luke (6:20-49)*, Minneapolis 1995.
- D a v i e s W. D., *The Setting of the Sermon on the Mount*, Cambridge 1964.
- D e s c a m p s A., *Les Justes et la Justice dans les évangiles et le christianisme primitif hormis la doctrine proprement paulinienne*, Gembloux 1950, s. 157-163.
- F r e n d W. H. C., *Martyrdom and Persecution in the Early Church*, Oxford 1965.
- G u n d r y R. H., *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution*, Grand Rapids 1994².
- H a r e D. R., *The Theme of Jewish Persecution of Christians in the Gospel According to St. Matthew*, Cambridge 1967.
- H o l m e s M. W., *The Text of Matthew 5:11*, „New Testament Studies” 32(1986), s. 283-286.
- K l o p p e n b o r g V e r b i n J. S., *Blessing and Marginality: The ‘Persecution Beatitude’ in Q, Thomas and Early Christianity*, „Forum” 2(1986), s. 36-56.
- K n o c h O., *διδάκω*, EWNT, t. I, Stuttgart 1992, s. 817.
- S t e n g e r W., *Die Seligpreisung der Geschmähten (Mt 5, 11-12; Lk 6, 22-23)*, „Kairos” 28(1986), s. 33-60.
- S u r k a u H.-W., *Martyrium in jüdischer und frühchristlicher Zeit*, Göttingen 1938.

THE BLESSING OF PERSECUTED (Mt 5, 10)

S u m m a r y

In the present article the author tries to explain the blessing of persecuted by exegetical analysis of Mt 5:10 in the context of the First Gospel and by comparing a different forms of persecution

with parallel text in Lk 6:22. He searches the answers on the questions: How to understand the blessing of persecuted? What is the *Sitz im Leben* of Matthean community? How to explain the persecution for righteousness' sake? What does it mean that persecuted persons are the owners of the kingdom of heaven? The often use of the term διώκειν in the Gospel of St. Matthew (6 times) shows us the importance of the fact of persecution in the Matthean Community. The analysis of Mt 5, 10 and its context enables better understanding the Gospel of Matthew in the key of persecuted Christian community.

Summarized by Mirosław S. Wróbel

Słowa kluczowe: Ewangelia św. Mateusza, błogosławieństwo prześladowanych, prześladowcy i prześladowani.

Key words: The Gospel of Matthew, blessing of persecuted, persecutors and persecuted.